

Opprinnelsen til ord innen forsikring

Ordforrådet innen forsikring er omfattende: Bedriftsøkonomisk institutt har en liste på hele 1469 ord og uttrykk i forsikring. Mange av dem er selvsagt juridiske og økonomiske termer som ikke bare benyttes innen assuransens verden.

Moderne økonomisk forsikring begynte å ta form i italienske byer på slutten av middelalderen. Følgelig er flere forsikringstermer av italiensk og latinsk opprinnelse, men andre handelsspråk som fransk, engelsk, tysk og arabisk har også bidratt. Blant ord med en spennende opprinnelse kan nevnes *dispasje*, *havari*, *kasko*, *mortifisere*, *polise*, *refundere*, *risiko* og *tariff*. De som ønsker å fordype seg i forsikringens historie kan med glede lese Øystein Kock Johansens omfattende bok «Fra forsyn til fremsyn – forsikringens vesen, opprinnelse og utvikling», DNB, Oslo, 2003.

Sikkerhet

Vi forsikrer oss for å gardere oss mot risikoer for skader, tap, forsinkelser, tyveri, sykdom eller død. Til grunn har vi begrepet **sikker**, et ord som vi gjenfinner i **forsikre** og som gjennom middellavtysk *seker* går tilbake til latin *securus* «ubekymret, sorgløs, uredd, trygg, rolig, sikker». *Securus* bygger i sin tur på prefikset *se-* «uten, avsides, for seg selv» (som i *separere* og *segregere*) + *cura* «omsorg» som også er å se i fremmedord som *kur*, *inkurie* og *prokura*. Et annet ord for «forsikre» er **assurere**, som gjennom fransk *assurer* stammer fra seinlatin **assecurare*¹, sammensatt av *ad* «til» + en avledning av *securus* «trygg». **Assuranse** og **assurandør** går også tilbake til *assecurare* (Katlev, Rey).

Risiko «fare; tap, ansvar» kommer av italiensk *risico* (sideform til vanligere *rischio*) av meget omdiskutert opprinnelse. Ifølge det kanskje mest siterte forslaget kan *rischio* stamme fra gresk *rhizikó* «skjebne», som vi gjenfinner i nygresk *kakorrhizikos* «uheldig, ulykkelig» (der førsteleddet er *kakós* «ille» som i *kakofoni*). *Rhizikó* er avledet av *rhiza* «rot» (hvorav fremmedordet *lakris*) og er i overført betydning

«skjær, klippe». Det er ikke uventet at ordet muligens er knyttet til sjøfart siden sjøhandel i eldre tider var meget risikabelt, men kunne gi store gevinster. Av Magellans flåte på fem skip og 234 mann som i 1521 prøvde å gjennomføre historien første jordomseiling, var det kun det minste skipet med bare 18 mann som greide å komme tilbake til Spania tre år senere. Denne båten hadde likevel nok krydder om bord til å dekke ekspedisjonens utgifter og til og med gi et overskudd.

Det er også foreslått at italiensk *rischio* kan være avledet av latin *resicare* «skjære av, dele; spre uenighet», som også har gitt spansk *risco* «bratt klippe». En annen mulig latinsk opprinnelse er *rixa* «slagsmål, strid». En fjerde hypotese sier at *rischio* går tilbake til arabisk *rizq* «Guds forsyn som bestemmer menneskers gunst og prøvelser», avledet av mellompersisk *rōzig* «daglige fornødenheter».

Pant, garanti og kausjon

Et **pant** er en form for garanti, ofte en gjenstand eller eiendom som sikrer kreditors fordring. Ordet stammer gjennom norrønt *pantr* og lavtysk *pant* fra gammel-saksisk *pant* av usikker opprinnelse, kanskje gjennom gammelfransk *pan(d)* «tøy, lapp, lass» av latin *pannus* «lapp, tøy-

stykke», som muligens også har gitt *penning*. Ifølge et annet forslag kan *pant* stamme fra latin *pondus* «vekt, tyngde» (jmfør norsk *pondus* og *pund*), avledet av *pendere* «veie» som også har gitt fremmedord som *pensum* og *kompensere* (se senere i artikkelen). Da skulle ordet vise til noe verdifullt (for eksempel gull) som ble veid.

En **garant** eller **garantist** er en person eller institusjon som garanterer, for eksempel ved lån. Det er et fransk låneord, avledet på samme vis som **garantere** og **garanti** av *garer* «ta i vare, bringe i sikkerhet», som også har gitt fremmedordet *garasje*. *Garer* er av germansk opprinnelse, beslektet med norrønt *vara* «advare, varsle». En garanti for at en annen oppfyller sine økonomiske forpliktelser kalles **kausjon**, av latin *cautio*, *cautionis* «forsiktighet» avledet av *cavere* «passe på, være forsiktig» som gjennom indoeuropeisk² **keu-*, **skeu-* «akte på, høre, føle, merke» er beslektet med norsk *skue* og engelsk *show* «vise, oppvise».

² De fleste språkene i Europa, noen språk fra Midt-Østen og mange språk i India og nabolandene stammer fra et felles grunnspråk som forskerne har kalt indoeuropeisk. Gjennom sammenligning av språk og deres utvikling har det vært mulig å rekonstruere det man antar var ordene til våre forfedre da de trolig bodde i nåværende Ukraina og Sør-Russland for 5000 år siden.

Midt-Norges største Vismaforhandler til byråbransjen

ConsIT tilbyr Visma's programvareløsninger til det norske SMB-markedet, og vi har hovedtyngden av vår kundemasse innen nettopp byråbransjen.

Vi har mer enn 25 års erfaring innen IT, administrasjon og økonomi, med solid kompetanse fra tidligere stillinger i forskjellige regnskapsbyrå.

Hos oss får du riktig løsning, opplæring og brukerstøtte.

Vi har gode referanse kunder over hele landet du kan ta en prat med.

ConsIT AS

Kjøpmannsgata 12 | 7500 Stjørdal | Tlf 932 10 533 | consit.no | salg@consit.no
Avd. kontor Oslo - Pilestredet 15 | 0164 Oslo

¹ Asterisken * viser en rekonstruert form (som ikke er å finne i eldre tekster).

Ordenes opprinnelse

En **aval** er en kausjonserklæring på en veksel. Det er et fransk låneord av omdiskutert opprinnelse. Siden praksisen med denne typen gjeldsbrev først oppsto i Nord-Afrika, er det mest trolig at *aval* via italiensk *avallo* går tilbake til arabisk *hawālā* «fullmakt». Italiensk *avallo* er imidlertid et lån fra fransk og ikke omvendt. Ifølge en annen hypotese kan *aval* være en forkortelse av fransk *à valoir* «av verdi, er likt med». Andre språkforskere mener at *aval* «kausjonserklæring på en veksel» er likt med det enslydende franske ordet *aval* «nedover (dalen)» sammensatt av *à* «til» + *val* «dal», siden undertegningen ble gjort nederst på gjeldsbrevet.

Avtale

En forsikring bygger på en avtale som kan ta mange former. Selve ordet **avtale** gjen­gir lavtysk *afreden* og tysk *abreden*. Grunn­betydningen «tale en sak til ende», er ennå tydelig i gammeldansk *aftale* «avgjøre så det ikke kan reises tvist». **Kontrakt** kommer av latin *contractus*, perfektum parti­ipp av *contrahere* «trekke sammen; avtale», sammensatt av *contra-* «mot» + *trahere* «trekke» uten sikker etymologi. *Trahere* er representert i flere norske ord som *kontra­here*, *distrahere* (egentlig «trekke fra»), *attrahere* (egentlig «tiltrekke»). *subtrahere*, *ekstrahere*, *trasere*, *traktor*, *portrett* (egentlig «trukket frem») og *abstrakt* (egentlig «trekke bort»).

En kontrakt inneholder gjerne mange **klausuler** «innskrenkende tilleggsbestem­elser» av latin *clausula* «slutning», avledet av *claudere* «lukke», av usikker opprin­nelse, som vi gjenfinner i fremmedord som *kloster*, *klosett*, *klyss*, *klaver*, *konklave*, *enklave*, *konkludere*, *preklusiv* og *ekskludere*.

Et forsikringsbrev eller en forsikringskon­trakt heter **polise**, som gjennom fransk *police*, italiensk *polizza* og middelalderlatin *apolixa* stammer fra gresk *apódeixis* «bevis» sammensatt av *apo-* «av, fra, bort» + *deiknútai* «vise» beslektet med norsk *te* «vise».

Franchise er i sjøforsikring et fastsatt beløp eller en prosentandel av forsikrings­summen som fratrekkes erstatningen. I ulykkesforsikring betyr franchise at det ikke skal betales erstatning for invaliditet under en avtalt grense. Ordet er fransk og betyr egentlig «frihet; (avgifts)frihet; fri­brev; oppriktig; privilegium», avledet av fransk *franc* «fri, oppriktig» som går tilbake til *franker* – navnet på det germanske folket som erobret Gallia – og som kan være

ITALIA: Moderne økonomisk forsikring begynte å ta form i italienske byer på slutten av middelalderen.

beslektet med norsk *frekk* «tapper» og siden «fri» (og hvorav norsk *frekk*).

Ved å **mortifisere** kan en kontrakt eller et annet dokument ved dom erklæres ugyldig. Mortifisere kommer av latin *mortificare* «drepe», sammensatt av *mors*, *mortis* «død» + *facere* «gjøre». Førsteledd er gjennom indoeuropeisk **mer-* «dø», beslektet med norsk *mord* og andreledd gjennom indoeuropeisk **dhē-*, **dhō-* «sette, stille, legge» med norsk *dom* «endelig avgjørelse av en retts sak».

Fra inventar til taksering

Det er viktig å ha en oversikt over fast eiendom og **løsøre** «rørlig gods, ting som kan flyttes», av norrønt *lauss eyrir*, sammensatt av *lausa* «løs» + *eyrir* «øre (mynt), gods, eiendom». Fortegnelse over innbo heter **inventarium**, et latinsk ord som også har gitt **inventar**, og som bygger på *invenire* «treffe på, finne» sammensatt av *in-* «inn, i» + en avledning av *venire* «komme» som gjennom indoeuropeisk **gwem-* er beslektet med norsk *komme*.

Det er viktig å bemerke at økonomisk forsikring lenge stort sett bare omfattet ulike sider av handel og særlig sjøhandel (inkludert frakt av slaver som ble ansett som varer). Londons bybrann i 1666 – som ødela 400 gater, 13 200 bygninger og 89 kirker deriblant St. Pauls-katedralen – bidro til etableringen i 1680 av verdens

første brannforsikringsselskap. Forsikring på liv ble imidlertid helt til langt inn på 1700-tallet oppfattet som motbydelig siden den ble ansett som et slags veddemål, et sjansespill eller en form for spekulasjon om folks livslengde.

På et skip er det viktig å vise hva som fraktes, ikke minst hvis en ulykke skulle inn­treffe. **Konnossement** er et dokument der en skipsfører erklærer at han har fått om bord visse varer, og forplikter seg til å levere dem til rette vedkommende på bestemmelsesstedet. Det stammer fra fransk *connaissance* og italiensk *conoscimento* «kjennskap», avledet av latin *cognoscere* «lære å kjenne» som også har gitt fremmedordet *kognitiv*. **Kasko** er et forsikret fartøy, et fly eller en bil. Det er norsk stavemåte av spansk *casco* som betyr «skipsskrog» eller egentlig «hjel­m, hjernes­kalle» og er beslektet med fremmedordet *kaskett* «lue med stor skygge».

Aliment er et uttrykk for en forsikringsbe­stand under en reassuranseavtale, men brukes også for forskjellige forsikringsob­jekter som bygning, avbrudd, skip, frakt og lignende. Det er et fransk låneord som i entall betyr «matvare» og i flertall «under­holdningsbidrag». *Aliment* er avledet av latin *alere* «ernære» som også har gitt musikktermen *alto* «høy» og engelsk *adult* «voksen». Gjennom indoeuropeisk **al-* «vokse» er *alere* beslektet med norsk *ale* «fø opp, fostre opp».

Bordereau er en liste eller oppgave for eksempel over reassuranseoverføringer. Ordet er lånt fra fransk der det betyr «(innholds)fortegnelse over dokumenter, innlegg eller bilag; følgeseddel» og er trolig avledet av *bord* «kant» fordi listen opprin­nelig ble skrevet på kanten av et ark eller var festet på kanten av et dokument i saken. *Bord* er av germansk opprinnelse, kanskje norrønt, jf. norsk *bord*.

Ved en forsikring må verdier **takseres**, et verb avledet av latin *taxare* «takserer, vur­dere, bestemme» som også har gitt frem­medordene *takst* og *taksi*, og på engelsk *tax* «skatt, byrde, betaling». *Taxare* er beslektet med latin *tangere* «berøre» som vi gjenfin­ner på norsk i ord som *tangent* og *takt*.

Forpliktelser og premier som følger en polise

Premie er en avgift for forsikringsavtale. Ordet er lånt av tysk *Prämie* avledet av latin *praemium* «belønning; pris; gevinst», sammensatt av *prae-* «foran, før» + *emere*

ARNTZEN
de BESCHE

Revisorjus

Arntzen de Besche har spisskompetanse og omfattende erfaring med tvisteløsning og rådgivning i revisjons- og revisorjus.

www.adeb.no

Prosedyre >>

Firmaets prosedyregruppe består av advokater med lang erfaring - fra advokatvirksomhet, Regjeringsadvokaten, EFTA-domstolen, EF-domstolen og som dommere ved de alminnelige domstolene. Flere av firmaets advokater regelmessig som voldgiftsdommere.

Advokatene Fred A. Gade (leder), Kåre I. Moljord og Terje Granvang har spisskompetanse og omfattende erfaring med tvisteløsning og rådgivning innenfor generell revisjons- og regnskapsjus; særlig i tilknytning til ansvar for revisor, ledelsen, styremedlemmer og advokater.

Om oss >>

Arntzen de Besche er et av landets ledende advokatfirmaer med flere enn 90 advokater og med kontorer i Oslo, Stavanger og Trondheim.

Vi er et internasjonalt orientert advokatfirma som dekker de fleste forretningsjuridiske områder. Våre advokater er anerkjente spesialister innenfor ulike fagområder og bransjer. Vi bistår og rådgir virksomheter i det private næringsliv og offentlig sektor.

Les mer på www.adeb.no

Kontakt oss >>

Fred A. Gade
Partner
tlf. 98 29 45 43
fag@adeb.no

Kåre I. Moljord
Partner
tlf. 98 29 45 68
kim@adeb.no

Terje Granvang
Partner
tlf. 98 29 45 94
tgr@adeb.no

VÅRE KONTORER:

OSLO — 23 89 40 00

TRONDHEIM — 73 87 12 00

STAVANGER — 52 87 45 00

Ordenes opprinnelse

FRANCHISE: I sjøforsikring er franchise et fastsatt beløp eller en prosentandel av forsikringssummen som fratrekkes erstatningen.

«ta, kjøpe» som vi gjenfinner i fremmedord som *konsumere*, *resymere* (egentlig «gjenta») og *eksempel* (egentlig «tatt ut»). **Bonus** betyr «ekstra utbetaling av overskudd; ekstrapoeng, opparbeidet premiering ved skadefri kjøring i form av rabatt i grunnpremien» og er et latinsk låneord som betyr «god». Ved flere skader kan bonusen bli negativ, det vil si gi tillegg til premien, og kalles da **malus**, et latinsk ord som betyr «ond» og som også er reflektert i fremmedord som *malign* «ondartet» og *malisios* «ondskapsfull, skadefro».

I skadeforsikring er **tariff** en fortegnelse over premiesatser. Ordet kommer gjennom tysk *Tarif*, fransk *tarif* og italiensk *tariffa* av arabisk *tarīf* «kunngjøring, prislister», avledet av *ʿarrafa* «informere, kunngjøre».

Skade

Ved et uhell blir det ofte en **skade**, et ord avledet av norrønt *skadī* «skade, tap; ulykke; drap, bane, død» og som går tilbake til germansk **skápan-* «skade; skadevolder; bekjemping, kamp; kriger». Et forlis eller en skade på sjø- eller luftfartøy eller dets last kalles **havari**, et ord som gjennom tysk *Havarie*, fransk *avarie*, italiensk *avaria* stammer fra arabisk *ʿawāriyya* «skadet/skjemt vare», avledet av *ʿawār* «feil, mangel». Av samme opprinnelse har vi engelsk *average*, som først betydde «tilleggsutgift for en utskipning», og senere «lik fordeling av tap eller utgifter mellom alle parter i forhold til deres interesser» og til slutt «gjennomsnitt, middeltall».

Å tape er å miste, lide tap eller nederlag, av norrønt *tapa* «miste, tyne, gjøre ende på, drepe» av usikker opprinnelse, trolig beslektet med middellavtysk *tappen* «nappe, rive» og kanskje engelsk *to tap* «slå lett». Det kan opprinnelig være et lydord som gjengir lyden av et slag.

Vurdering av ansvar

Å vurdere hvem som er skyldig er en sentral og ikke alltid lett oppgave. Ordet **ansvar** er kommet til norsk fra norrønt *andsvar* «svar på tiltale, forsvar (i rettssaker)», sammensatt av *and-* «mot, til» (jmfør førsteledd i *andføttes*) + *svar* som er beslektet med norsk *sverge* «avlegge ed; banne». *Svar* går tilbake til indoeuropeisk **swer-* tale», som også er å finne i latin *sermo*, *sermonis* «(sam)tale» (hvorav engelsk *sermon* «preken») og russisk *svára* «tvist, strid, krangel».

Skyld er lånt av norrønt *skyld* og beslektet med det norske verbet *skulle*. Man kan også for «skyld, synd» bruke **culpa**, et latinsk ord av ukjent opprinnelse og som egentlig betyr «feil». Det latinske uttrykket *mea culpa*, *mea culpa*, *mea maxima culpa* «min synd, min synd, min meget store synd» er den katolske syndsbejkenelsen som sikter til de tre slags synder: i tanker, ord og gjerninger.

Kausal «årsaksbestemt» inngår i sammensatte ord som kausalansvar «objektivt ansvar». Det kommer av latin *causalis*, avledet av *causa* «årsak», av usikker opprin-

nelse, som vi gjenfinner i fremmedordene *kausativ*, *kasuistikk* og *akkusativ*.

Når et uhell inntreffer uavhengig av menneskelig påvirkning og som normalt ikke kunne ha vært forhindre, snakket man om **force majeure**, et fransk uttrykk som egentlig betyr «større kraft». *Force* går tilbake til latin *fortis* «tapper, sterk» av usikker opprinnelse. *Majeure* er avledet av latin *maior* «større», som også er reflektert i fremmedord som *major*, *majoritet* og *majestet*. *Major* er gjennom indoeuropeisk **meg-* «stor» beslektet med norsk *mye*. Det er også blitt vanlig på norsk å benytte det engelske uttrykket **act of God** «Guds gjerning».

Oppgjør og erstatning

Ved vurdering av erstatningsansvar må det foreligge en adekvans, det vil si påregnelighet. **Adekvans** kommer fra latin *adaequatus*, avledet av *adaequare*, sammensatt av *ad* «til, ved + *aequare* «gjøre lik», som stammer fra adjektivet *aequus* «jevn, lik» uten kjent etymologi. Vi gjenfinner *aequare* i fremmedordene *egal* «jevn, ensartet; likevektig, rolig» og *ekvator* (egentlig «som deler jorden likt»).

Erstatte er lånt av tysk *erstatten*, avledet av *Statt* «sted» og betyr egentlig «sitte eller tre i stedet for». **Kompensere** stammer fra latin *compensare* «veie sammen», sammensatt av *cum* «med, sammen» + *pensare* avledet av *pendere* «veie» av usikker opprinnelse, som vi allerede har møtt i ordet *pant*. Med **dispasje** mener man i sjøforsikring «oppgjør ved havari». Ordet kommer av italiensk fra *dispacciare* «besørge, ekspedere» eller egentlig «løse av lenker» sammensatt av *dis-* «av, fra» + en avledning av latin *pedica* «fotlenke». *Pedica* er i sin tur avledet av *pes*, *pedes* «fot» som gjennom indoeuropeisk **pōd-* er beslektet med norsk *for*.

Refundere er et latinsk låneord som egentlig betyr «la strømmen tilbake», sammensatt av *re-* «igjen, tilbake» + *fundere* «strømme, helle, gyte» som gjennom indoeuropeisk **ghew-* «helle» er beslektet med norsk *gyte*. Fremmedordet **refusjon** er avledet av *refundere*.

Det hender også at en forsikringspremie må betales tilbake, det vil si gjennomføre en **ristorno**, et ord sammensatt av italiensk *ri-* «tilbake, igjen» + *stornare* «få til å snu; få fra noe; fjerne; overføre; tilvende seg penger». *Stornare* bygger selv på latin *ex-* «ut av, ut fra» + *tornare* «vende» som vi gjenfinner i musikktermen *ritornell* «korte, tilbakevendende avsnitt; en type italiensk folkesang».